

«زن و مطالعات خانواده»

سال هشتم - شماره سی و سوم - پاییز 1395

ص ص: 139-113

تاریخ دریافت: 94/11/20

تاریخ پذیرش: 95/05/26

عوامل مرتبط با بزهکاری نوجوانان با تاکید بر نقش خانواده در شهر کرمانشاه

دکتر داریوش غفاری^{1*}
دکتر علی مرادی²

چکیده

هدف کلی این تحقیق بررسی عوامل خانوادگی مرتبط با بزهکاری دانش آموزان پسر دبیرستان‌های شهرستان کرمانشاه می‌باشد که با مقایسه دو گروه بزهکار و غیر بزهکار به تبیین آن می‌پردازد. جامعه مورد مطالعه کلیه دانش آموزان پسر دبیرستان‌های کرمانشاه می‌باشد، نمونه‌گیری این تحقیق به صورت تصادفی سیستماتیک و در دو مرحله صورت گرفت و از دانش آموزان بزهکار و غیر بزهکار نمونه‌گیری شد. روش پژوهش، علی - مقایسه است که دو گروه دانش آموزان بزهکار با دانش آموزان غیر بزهکار مورد بررسی قرار گرفتند، که اطلاعات با ابزار پرسشنامه و به صورت میدانی جمع‌آوری گردید. از نتایج بدست آمده مشخص شد که با افزایش نظارت و کنترل والدین، انسجام بیشتر خانواده، پیوند عاطفی قوی بین والدین و فرزندان، تشویق به رعایت قانون در اطاعت از هنجارهای جامعه در فرایند اجتماعی، میزان هنجارمندی افزایش یافته در نتیجه فرد با هنجارهای جامعه هم‌نوا می‌گردد. و با کاهش در روابط هر کدام از متغیرهای فوق شاهد احتمال بروز رفتارهای بزهکارانه خواهیم بود.

واژه‌های کلیدی: بزهکاری، کنترل و نظارت والدین، انسجام خانوادگی، پیوند عاطفی، اجتماعی شدن، پایگاه اقتصادی و اجتماعی

1- دکتری جامعه‌شناسی و مدرس دانشگاه رازی (نویسنده مسؤل) darghafari@yahoo.com
2- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد اسلام آبادغرب، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلام آبادغرب، ایران Moradi.pop@Gmail.com

مقدمه

دانشمندان علوم اجتماعی معتقدند که انسان موجودی اجتماعی است. و در اجتماع به دنیا آمده در همان جا پرورش می یابد. آدمی بدون ارتباط با دیگر افراد قادر به زندگی کردن نمی باشد.

انسان یگانه موجودی است که به منظور ادامه حیات ارگانیستی و انطباق اقتصادی، رشد شخصیتی و بالاخره تنسيق الگوهای رفتاری و انتقال موارث جمعی، از بدو تولد، ناگزیر به سایر آدمیان وابسته بوده و از همین رو نیز به زندگی سازمان یافته گروهی در قالب نهادهای منسجم اجتماعی می گراید. در این میان روابط اجتماعی چونان برآیند کنش ها و تعاملات و پویای های جمعی، بر پایه تکرار مداوم تعلق انتظارات خود به دیگری و متقابلاً دیگری به خود، میان اشخاص نهادهای و ساخت مند شده و کارکردهای معینی نظیر انطباق پذیری ارگانیستی و پایداری رفتاری- فرهنگی را در عرصه جامعه رقم می زند (محمدی اصل، 1385: 17).

انسان ها به عنوان موجودات اجتماعی، حاصل جمع روابطشان هستند و بدون موقعیت های اجتماعی مختلفی که در ارتباط با دیگران اشغال می کنند، وجود ندارند (ایمان، 1392: 41). انسان برای حیات اجتماعی خود باید مراحل را پشت سر بگذارد، این مراحل شامل کودکی، نوجوانی، بزرگسالی و سالخوردگی است. هر کدام از این مراحل ویژگی های خاص خود را دارد که همراه با تغییرات جامعه رشد می کند، یکی از این مراحل نوجوانی است که بیشترین توجه را به خود از ناحیه دانشمندان و صاحب نظران علوم تربیتی اختصاص داده است.

در این دوره، دوره وابستگی به بزرگترها، آسوده بودن و بی مسئولیتی پشت سر گذاشته می شود و دانش آموز آماده ورود به دانشگاه، پذیرش مسئولیت های اجتماعی، تشکیل خانواده و سرنوشت خود و جامعه می باشد (کلد¹، 2011).

جامعه هم انتظاراتی از نوجوان به عنوان فرد بالغ دارد و آنچه که سبب می شود تا نوجوان انتظارات جامعه را برآورده سازد و همون با جامعه گردد جریان اجتماعی شدن یا جامعه پذیری می باشد که خانواده، مدرسه، گروه همالان و وسایل ارتباط جمعی از عوامل مهم اجتماعی شدن بحساب می آیند (ابوالحسن تنهایی، 1389: 474) نوجوان از طریق این عوامل با هنجار های جامعه آشنا می گردد، که باید آنها را رعایت نماید و سلامت هر

جامعه به رعایت هنجارها و ارزشهای آن جامعه بستگی دارد مهمترین عوامل اجتماعی شدن خانواده است. خانواده قدیمی ترین و کهن ترین هسته طبیعی است که از بدو پیدایش بشر وجود داشته است. محیط خانواده اولین و بادوام ترین عاملی است که در رشد شخصیت افراد تاثیر می نماید.

در جامعه، خانواده هرکس می تواند موثر باشد علت این است که کودک بزرگترین و بیشترین تجربه را از پدر و مادر می گیرد و چون کمترین تجربیات را در طول زندگی داشته است در کوتاه ترین مدت بیشترین تاثیر را از تجربیات فرا می گیرد.

خانواده کوچکترین واحد اجتماعی است که بوسیله ازدواج زن و مرد تشکیل می شود و با تولد فرزندان تکامل می یابد. اما اینکه فرزندان چگونه پرورش یابند تا به این تناسل بقا ادامه دهند و صحت و سلامت جامعه را تأمین نمایند، خود زائیده ی تفکر، تلاش و روش های تربیتی خانواده است

بزهکاری در کودکان و نوجوانان هر چند می تواند به عوامل بسیار، از جمله مشکلات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و غیروابسته باشد. اما در گام نخست این خانواده است که کودک را به مسیر صحیح هدایت می کند یا بستر گناه و جرم و انحراف را برای او مهیا می سازد انسان به دلیل ویژگی اجتماعی بودن خود از بدو تولد تحت تأثیر افکار، عقائد و رفتار اطرافیان قرار می گیرد و بعدها به تقلید از این رفتارها و گفتارها الگوهایی را که بنحوی در ارتباط با او هستند سرمشق رفتاری خود قرار خواهد داد

به طور کلی در جامعه تعداد افرادی هستند که در شرایط مختلف و به دلایل گوناگون از هنجارهای اجتماعی سرپیچی کرده و در پای بندی و عمل به قرار داردهای اجتماعی که اساس تحقق نظم و حاکمیت جمعی است، تن نمی دهند. و نوعی ناهمخوانی در رفتارهای اجتماعی و تخطی از هنجارها در جامعه مشاهده می شود که در عرف اجتماعی متصدیان این مسئله را بزهکار یا هنجار شکن نام نهاده اند

امروزه بزهکاری نوجوانان به عنوان یک مسئله اجتماعی مورد توجه صاحب نظران علوم اجتماعی می باشد و به همین میزان نیز هنجارمندی دانش آموزان از اهمیت خاصی برخوردار است.

در هر کشوری بخش قابل ملاحظه ای از جمعیت را نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند. هر چند داشتن جمعیت جوان به عنوان یک فرصت تلقی می گردد، اما اگر به الزامات و

برنامه ریزی برای آینده آنان توجه نشود، این جمعیت جوان در آینده به عنوان یک مسئله اجتماعی درخواهد آمد.

ایران از آن دسته از کشورهای در حال توسعه است که بخش اعظمی از جمعیت آن را نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند. چنانچه به این نسل توجهی کافی نشود آینده کشور را به خطر می اندازد. زیرا جوانان (دانش آموزان) کارگزاران و آینده سازان بخشهای (صنعت، کشاورزی و...) هستند. با این اوصاف آنچه در ارتباط با وضعیت نوجوانان و جوانان از طریق آمارها منعکس می شود، دورنمای مناسبی را نشان نمی دهد. سازمان بهداشت جهانی¹ (2013) گزارش کرد که در سراسر جهان حدود 200 میلیون نفر بین 15 تا 64 سالگی هر ساله یک یا بیشتر از یک داروی غیر قانونی مصرف می کنند. به طوری که طبق گزارش دفتر دفتر جهانی مقابله با مواد مخدر سالانه 200 هزار نفر در جهان در اثر سوء مصرف مواد جان خودشان را از دست می دهند (دفتر جهانی مقابله با مواد مخدر، 92: 40-2).

آسیب های ناشی از تصادفات به عنوان یکی از عوامل مرگ برای افراد 16 تا 20 ساله در سراسر جهان مطرح است، گزارش شده است که از هر سه تصادف، یک مورد به علت مصرف الکل می باشد (لوید²، 2009).

طور کلی دانش آموزانی هستند که مطابق با ارزشها و هنجارهای رایج عمل نکرده و دست به اعمالی چون استعمال دخانیات و مواد مخدر، پرخاشگری، سرقت، تخریب اموال مدرسه، غیبت های مکرر و... می زنند.

عدم رعایت هنجارها می توانند علل مختلفی داشته باشد. این مطالعه قصد دارد تا به بررسی عوامل خانوادگی مرتبط با دو گروه دانش آموزان بزهکار و غیر بزهکار پسر دبیرستان های کرمانشاه که دوره متوسطه را در سال تحصیل 94-93 می گذرانند پرداخته و در صدد تبیین علمی رفتار هنجارمند آنان است.

در ایران نیز تحقیقات زیادی در مورد بزهکاری و هنجارشکنی بخصوص بزهکاری و هنجارشکنی نوجوانان و جوانان صورت گرفته است. از جمله: توسلی و فاضل (1381) به بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی- اقتصادی و رفتار والدین بر اثر بخشی خشونت تلویزیونی بر رفتار کودکان پرداخته اند. در این تحقیق با تأکید بر نظریه کارکردگرائی ساختی،

1-World Health Organization

2-Loyved

متغیرهایی از جمله پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نحوه رفتار والدین با کودکان به منزله فرآیندهای واسط میان تماشای خشونت تلویزیونی و رفتار کودکان در ایران مورد آزمون قرار گرفته و نقش آنها در میزان اثر بخشی خشونت تلویزیونی در میان کودکان متعلق به پایگاه اجتماعی - اقتصادی و سبک های والدین بررسی شده است. پنجه پور (1379) در تحقیق خود به بررسی و تبیین علل اجتماعی مؤثر بر آنومی در بین دانش آموزان دبیرستانی و پیش دانشگاهی شهر اصفهان پرداخته است. هدف از این تحقیق که در گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان انجام شده است، بررسی عوامل مؤثر بر آنومی (بی هنجاری) به عنوان یکی از مسائل اجتماعی ناشی از دوران گذرا می باشد. در این تحقیق ابتدا متغیر وابسته (آنومی) از نظر مفهومی و با توجه به ابعاد ذهنی و عینی آن بررسی شده و سپس با تاکید بر نظریات جامعه شناسی و روانشناسی اجتماعی، چهار چوب نظری و فرضیه های تحقیق تدوین گردیده است، همچنین متغیرهای سن، جنس، میزان پیوستگی با خانواده، پایگاه اقتصادی، اجتماعی، میزان تفاوت ارزشی والدین با فرزندان، میزان مشارکت اجتماعی و میزان نظارت اجتماعی به عنوان عوامل تاثیر گذار بر آنومی مطرح شده است. در این تحقیق از روش همبستگی استفاده شده و اطلاعات مورد نیاز با ابزار پرسشنامه از 320 دانش آموز دبیرستانی و پیش دانشگاهی در سه ناحیه 2، 3 و 5 آموزش و پرورش شهر اصفهان که به روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شده بودند، بدست آمده است. نتایج پژوهش نشان می دهد که از مجموع 7 متغیر مؤثر بر آنومی 5 متغیر در معادله رگرسیونی دخالت دارد و در مجموع 41/7% از تغییرات میزان آنومی را تبیین می کند که متغیر پیوستگی با خانواده با ضریب $-0/376$ - بیشتر از میزان تاثیر را در تبیین آنومی بر عهده داشته و پس از آن متغیرهای جنس با $9/373$ ، تفاوت ارزشی $0/39$ - پایگاه اقتصادی - اجتماعی $0/208$ و مشارکت $0/097$ به ترتیب در معادله رگرسیونی تغییرات در میزان آنومی را تبیین می کنند در مجموع 65% از دانش آموزان دچار آنومی متوسط و $14/7$ % از دانش آموزان دارای آنومی در سطح بالا هستند و میزان آنومی 20% آنها پائین است و میزان آنومی با سن و جنس پاسخگویان ارتباط دارد. پژوهشی دیگر توسط ابراهیم پور صالح (1380) با عنوان "بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر هنجارشکنی دانش آموزان پسر دبیرستانهای شهر "رشت" انجام گرفت که محقق در این پژوهش به بررسی پایگاه اجتماعی، کنترل و نظارت خانواده، گسیختگی خانواده، ستیز والدین و دوستان کجرودر بزهکاری و مقایسه دو گروه هنجارشکن و غیرهنجارشکن

پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که کنترل و نظارت اجتماعی ابزار مهمی در تثبیت هنجارهای اجتماعی محسوب می شود و می تواند مانع بروز و پیدایش هرگونه انحراف شود. او نشان می دهد هر قدر ستیز و اختلاف در روابط خانوادگی زیاد باشد، میزان هنجارشکنی فرزندان افزایش می یابد.

تحقیقی دیگر توسط امید اطمیایی (1380) با عنوان هنجارشکنی دختران دبیرستانی در مناطق شمال و جنوب تهران صورت گرفته است که نتایج آن نشان می دهد، خانواده های دانش آموزان هنجارشکن نسبت به خانواده های سایر دانش آموزان در معرض از هم گسیختگی قرار دارند.

شارع پور (1387) در تحقیق خود با عنوان سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری به بررسی رابطه آنها می پردازد با توجه به اینکه بیشتر مسایل اجتماعی برآمده از روابط اجتماعی هستند، تحقیق حاضر با بهره گیری از نظریه سرمایه اجتماعی خانواده کلمن و نظریه پیوند اجتماعی هیرشی به بررسی تجربی فرضیه رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری نوجوانان دختر و پسر پرداخته است. برای بررسی رابطه مذکور از یک نمونه 410 نفری از دانش آموزان سال سوم دبیرستان شهر سنجق استفاده شده است، که در سال تحصیلی 87-1386 مشغول به تحصیل بوده اند. روش تحقیق به صورت پیمایشی انجام گرفته و دانش آموزان به طور خود اجرا به پرسشنامه ها پاسخ داده اند، یافته های تحقیق حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده، در بین پاسخگویان پسر بیشترین قدرت تبیین کنندگی بزهکاری را داشته است، در صورتی که سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، بیشترین قدرت تبیین کنندگی بزهکاری را در بین پاسخگویان دختر نشان داده است. همچنین در بین مولفه های سرمایه اجتماعی خانواده، صمیمیت اعضا خانواده و حمایت اجتماعی رابطه معناداری با بزهکاری پسران داشته است، در حالی که در بین پاسخگویان دختر، آگاهی والدین و عضویت والدین در نهادهای اجتماعی با رفتارهای بزهکارانه رابطه معناداری را نشان داده اند. پیش بینی گرایش به اعتیاد بر اساس میزان پرخاشگری و ابراز وجود در بین دانشجویان دختر عنوان تحقیق حاجی حسنی و همکاران است که در سال 90 به روش همبستگی و بر روی نمونه 150 نفری از دختران دانشگاه علامه طباطبائی انجام شد که یافته ها نشان می دهد که رابطه بین تغییرهای پرخاشگری و ابراز وجود با آمادگی به اعتیاد معنادار هست. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان می دهد که ترکیب پرخاشگری و ابراز وجود

توان پیش‌بینی آمادگی ترک اعتیاد را دارا می‌باشد. شیوع شناسی مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بندر عباس عنوان تحقیقی است که توسط حمید مردانی و همکاران در سال 1391 انجام شده است. آزمودنی‌ها در این تحقیق شامل 310 دختر و پسر بوده است یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که سن شروع مصرف مواد 22 تا 25 سالگی است. مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و تریاک در بین دانشجویان پسر بیشتر از دختر است. جوبی و فرینگتون¹ (2001) در تحقیقی نشان دادند که درصد نرخ بیکاری در میان پاسخگویانی که از خانواده گسسته می‌آیند بیش از خانواده‌های دست نخورده و سالم است (جوبی و فرینگتون، 2001: 22-40)

پالوسی² (2008) در مطالعه‌ای نشان می‌دهد مادران مبتلا به اعتیاد، خود در معرض انواع گوناگونی از مخاطرات قرار دارند که منجر به ناتوانی آنها در ایفای نقش مثبت خانوادگی می‌انجامد. از جمله این خطرات می‌تواند به افسردگی، قرار گرفتن در معرض خشونت خانوادگی، سوءاستفاده جنسی، ابتلا به اختلالات روانی و ارتکاب جرم را نامبرد. ال.کی³ و همکاران (2010) بیان می‌دارند: خانواده‌های سالم یک حس تعلق گروهی دارند و همه اعضای آنها به دلیل تعلق به چنین گروه‌هایی افتخار می‌کنند. میزان این روحیه بیشتر به میزان حس‌رهایی برای پیوستن به دیگران و استقلال عمل بستگی دارد. زمانی که پیامد این خودمختاری انحراف عاطفی و فیزیکی باشد، در نتیجه احساسات از بین می‌رود. عامل مهم دیگر در این امر صمیمیت و خون‌گرمی فیزیکی و عاطفی خانواده است. خانواده‌های که در آنها والدین، کودکان را با محبت نوازش کرده و رضایت خود را از آنها به زبان می‌آورند، محیط سالمی را برای کودکانشان فراهم می‌کنند.

ویلر⁴ (2013) به بررسی بر نامه پیشگیری از سوء مصرف مواد در نوجوانان بزهکار پرداخته است یافته‌های مطالعه وی نشان می‌دهد که میزان و تعداد مصرف پس از شرکت در مرکز بازپروری در جامعه مورد مطالعه در مقایسه با عدم شرکت در مرکز بازپروری کاهش یافته است. همچنین نتایج نشان از فاصله گرفتن از مصرف ماری‌جوانا و ایجاد نگرش مناسب تر و کاهش رفتارهای پرخطر و پرسه زنی دارد حمایت از یک

---

1 -Juby &Farrington

2 -Palusci

3- L.Kaye

4- Weiler

مدل ساختاری که بر اهمیت برنامه ها، نظارت موثر، روابط موجود، درک سازگاری، تمرکز بر فعالیت های موثر تاکید شده است.

نظریه های زیست شناسی و روانشناسی انحرافات و جرائم ناشی از برخی نیاز های زیستی و روانی می دانند این موضوع درست است که در تبیین رفتار فردی، عوامل زیستی، روانی و تحت شرایط محیطی تاثیر گذارند ولی وقتی فراوانی یک رفتار در میان یک گروه مدنظر است، نظریه های جامعه شناسی توانایی بیشتری برای تبیین آن دارند در این مطالعه با توجه به مبانی پارادایمی به برخی نظریه ای جامعه شناسی اشاره شده و در نهایت چهار چوب نظری آورده شده است.

نظر جامعه شناسان:

دورکیم¹: به نظر دورکیم نظم اخلاقی یا وجدان اخلاقی نیروی بیرونی است که بر خواهش ها امیال درونی انسان ها مهار می زند. این نظم به صورت وجدان جمعی درآمده و امیال سیری ناپذیر انسان را کنترل می کند. وقتی تغییرات ساختاری (ناشی از پیشرفت یا پسرفت اقتصادی) یک ساختار هنجارمند را بهم می زند، امیال سیری ناپذیر از قید هنجارها آزاد می شود. اما منابع اقتصادی، اجتماعی برای پاسخ دادن به خواهش ها، ماهیتاً "محدود است".

رقابت برای رسیدن به هدف هایی دست نیافتنی افزایش می یابد. کوشش ها افزایش می یابد. و نتیجه کمتر حاصل می شود. در این وضعیت شوق زندگی از میان می رود و در نتیجه زمینه گرایش به انحراف و ناامنی فراهم می گردد.

در نظام دورکیمی اگر نتوان فرد را در اجبار اجتماعی قرار داد و با اجتماع همراه کرد، منابع فردی خود را برمنافع جمعی تفوق داده و جامعه با آسیب اجتماعی روبرو می شود و انحرافات با افزایش خود خواهانه نمود پیدا می کند. و در نهایت امنیت اجتماعی را به چالش کشیده خواهد شد (سخاوت، 1383: برداشت آزاد 9 تا 67).

بنابراین به نظر می رسد که در افکار دورکیم ارتباط معناداری بین آنومی، بحران اقتصادی، کنترل اجتماعی و رفتار انحرافی وجود دارد (احمدی، 1389: 46).

مرتون¹ هم، نخستین هدف خود را کشف این نکته می داند که برخی ساختارهای اجتماعی چگونه فشار معینی را بر بعضی از افراد جامعه وارد می کنند. که این افراد هم‌نوا و یا ناهم‌نوا می شوند. مرتون ریشه انحرافات اجتماعی را در شکاف دو عنصر اساسی ساختار فرهنگی جستجو می کند.

از نظر مرتن، یک جامعه منسجم، بین ساختار اجتماعی (وسایل اجتماعی تأیید شده) و فرهنگ (آرمان‌های تعیین شده) توازن برقرار می کند. بی‌هنجاری، نوعی عدم انسجام جامعه است که بر اثر انفکاک بین اهداف فرهنگی ارزش داده شده و وسیله مشروع برای نیل به آن اهداف ایجاد می شود.

اولین عنصر نظریه مرتون شامل اهداف، مقاصد و علایق است. که توسط فرهنگ جامعه تعریف و تعیین شده عنصر دوم ساختار فرهنگی شیوه‌ها، راه‌ها و هنجارهای مشروع رسیدن به اهداف و آرمانهای فرهنگی را تعیین، تنظیم و نظارت می کند. هنگامی که میان اهداف فرهنگی و راه‌های نهادی شده هماهنگی وجود نداشته باشد فریبکاری، فساد، رشوه خواری، روسپگری، اعتیاد و ارتکاب انواع جرایم افزایش و امنیت اجتماعی کاهش می یابد.

مرتون، تداوم گسست و شکاف میان الگوهای اهداف فرهنگی و هنجارها و راه‌های نهادی شده را موجب بی‌ثباتی جامعه می داند. که در واقع همان آنومی است (احمدی، 1389: 52-51).

این نظریه بیشتر به موقعیت طبقه پایین جامعه در ساخت طبقاتی جامعه توجه دارد جامعه همه افراد جامعه از جمله طبقات پایین را تشویق می کند تا به سوی اهداف طبقه متوسط به بالا بشتابند در حالی که محدودیت‌های اقتصادی- اجتماعی این امر را غیرممکن می سازد بنابراین افراد طبقه پایین که راه خود را مسدود می بینند در نتیجه احساس ناراحتی و محرومیت می کنند؛ احتمال دارد برای رسیدن به اهداف مورد نظر دست به رفتار انحرافی بزنند بدعت، یعنی برخی از افراد که در دسترسی به اهداف مشروع جامعه خود را ناتوان احساس می کنند دچار ناکامی بزرگ می شوند ممکن است این گزینه را اتخاذ کنند تا به وسیله آن از احساس ناکامی فرار کنند (آبادنیسکی، 1382: 66-67).

تئوریهای ساختاری و خرده‌فرهنگی انحرافات

آلبرت کوهن¹: کوهن می‌گوید پسران طبقه پایین کارگر آرمانهای موفقیت فرهنگ کلی جامعه را با خود دارند. اما عمدتاً به علت شکست تحصیلی و در نتیجه بدست آوردن مشاغل بدون ارتقاء که ناشی از آن است. فرصت ناچیزی برای دستیابی به اهداف خود می‌یابند. این عدم دستیابی به اهداف با در نظر گرفتن موقعیت آنها در ساختار اجتماعی قابل تبیین است. بسیاری از پسران طبقه پایین کارگری به دلیل اینکه راههای موفقیت برای آنها مسدود است. از فقدان منزلت اجتماعی رنج می‌برند، آنها از پایین بودن پایگاه خود در جامعه دچار حرمان و نارضایتی می‌شوند. آنها محرومیت خود را از طریق روی آوردن به راههای جنایی از میان نبرده، بلکه با نپذیرفتن آرمانهای موفقیت که در کل جامعه دنبال می‌شود، این محرومیت را جبران می‌کنند. آنها آرمانهای موفقیت متداول در کل جامعه را با هنجارها و ارزشهای دیگری که بتوانند از طریق آنها موفقیت و وجهه کسب کنند جایگزین می‌سازند. نتیجه این عمل به یک فرهنگ فرعی بزهکاری منتهی می‌شود (صفوی، 1379: 22).

والتر میلر²: نظریه میلر مبتنی بر ویژگی‌های طبقاتی جوانان طبقات پایین است. وی بزهکاری طبقه پایین اجتماعی را صرفاً ناشی از فرهنگ فرعی این طبقه می‌داند. میلر استدلال می‌کند که در اثر پیروی از رفتارهای فرهنگی که در بردارنده عناصر اصلی الگوی کلی فرهنگ طبقه پایین است، خود به خود از برخی هنجارهای قانونی انحراف به وجود می‌آید. در عمل این انحراف به صورت حمله، ضرب و شتم، حقه بازی، زرنگی، فریب-کاری و سایر اعمال خلاف ظاهر می‌شود و هدف کسب وجهه و شهرت است. (صفوی، همان)

میلر نتیجه‌گیری می‌کند که بزهکاری یک نوع خودنمایی مبالغه آمیز است که به روابط فرهنگی و کانونی خرده فرهنگ طبقه پایین اجتماعی مربوط می‌شود (Brehm: 1996).

نظریه ریچارد کلوارد و لوید اوهلین³: آنها معتقدند؛ همانطور که فرصتهای موفقیت از طریق قانون متفاوتند، فرصت موفقیت از راههای غیرقانونی هم با یک دیگر فرق می‌کنند.

1. Cohen

2. Miller

3. Cloward and ohlin

به نظر آنان همواره بر اعضای طبقه کارگر فشار بیشتری برای انحراف وارد می شود. زیرا برای نیل به موفقیت از راههای قانونی، فرصت کمتری دارند. کلوارد و لوید اوهلین عقیده دارند که واکنش‌های افراد طبقه کارگر به ایجاد سه نوع خرده‌فرهنگ منتهی می شود

خرده‌فرهنگ جنایی، خرده‌فرهنگ ستیزه‌جویی و خرده‌فرهنگ انزوا طلب، پیدایش این واکنشها در افراد جوان به دسترسی آنها به فرصتی که برای دست زدن به اعمال خلاف دارند، بستگی دارند (صدیق سروستانی، 1387:41).

نظریه کنترل اجتماعی¹: اساس این نظریه بر این مورداست که انسان موجودی است دارای امیال نامتناهی و از این منظر به دیدگاه دورکیم و هابز نزدیک است. موضوع مورد نظر این تئوری این است که چه عواملی باعث محدود شدن رفتار می گردد یا به عبارتی دیگر به جای اینکه بپرسیم چرا کجروی واقع شده است باید سوال شود چرا مردم هنجار شکنی می کنند (ممتاز، 1381:120).

هیرشی² که خود نام کنترل را ابداع کرده معتقد است که کجروی ناشی از ضعف یا گسستگی تعلق فرد به جامعه است. هیرشی معتقد است که اجزاء تعلق و وابستگی به جامعه شامل موارد زیر است.

-اتصال با سایر افراد

-پذیرفتن و مشارکت در نقش‌ها و اهداف و فعالیت‌های اجتماعی که ارزش و نتایجی برای آینده دارند.

-اعتقاد به ارزشهای اخلاقی، هنجارهای فرهنگی و امثال آنان

هیرشی می گوید: کیفیت هر کدام از موارد سه گانه فوق الذکر، در هر مورد خاص می تواند موجب همنوایی یا علت کجروی باشد. مثلاً اگر کسی پیوندهای کمتری با افراد که طرفدار همنوایی و رفتارهای قانونی و قابل قبول هستند. داشته باشد، احتمال کجروی در مورد وی افزایش می یابد. افرادی که در فعالیتهای اجتماعی مقبول مشارکت دارند و مشاهده می کنند که تبعیت از قانون زوتر آنها را به آرمانهای خویش می رساند، میل بیشتری به همنوایی خواهند داشت (فرجاد، 1377:15).

1- Social- control theory

2- Hirschi

نظر سادرلند¹: سادرلند اصطلاح همنشینی افتراقی را به عنوان تبیینی از رفتار انحرافی بکار برد. همنشینی افتراقی بر این پیش فرض بنا شده است که رفتار انحرافی موروثی و ذاتی نیست و به همان روش یاد گرفته می شود که هر رفتار دیگری آموخته می شود (احمدی، 1389: 95). سادرلند رفتار انحرافی مثل سایر رفتارهای اجتماعی از طریق همنشینی و معاشرت با دیگران به خصوص در گرو همای نزدیک و صمیمی بوجود می آید. اگر در این یادگیریها، ناهنجاریها زیاد باشد فرد ناپهنجار شده و زمانی فرد به بزهکاری دست میزند که آمیزش او با قانون شکنان بیشتر از افراد سالم است. براساس این نظریه افرادی که در ارتباطات خانوادگی و یا دوستانه خود با الگوهای رفتارهای تأیید کننده مصرف مواد مخدر بیشتر سر و کار دارند با احتمال زیاد چنین الگوهای را می آموزند

نظریه عمومی فشار آگنیو²: نظریه عمومی فشار آگنیو برای جرم و بزهکاری از نظریه های معاصر بی سازمانی اجتماعی است. رابرت آگنیو برای باز بینی از دیدگاه اجتماعی- روانی سطح خرد استفاده می کند او در درجه اول، مفهوم فشار را فراتر از آنچه که بر اثر اختلاف بین انتظار و آرزو ایجاد می شود بسط می دهد تا چندین منبع تنش یا فشار را در بر بگیرد بنا به نظریه آگنیو، جرم نوعی سازگاری با تنش، صرف نظر از منبع تنش است او سه نوع عمده ایجاد کننده کج روی را شناسایی می کند:

-عدم نیل به اهداف فردی

-حذف محرک های مثبت یا مطلوب

-مواجهه فرد با محرک های منفی

آگنیو برای نوع اول سه زیر گروه معرفی می کند: نخست مفهوم سنتی فشار به عنوان انفکاک بین انتظار و آرزو. آگنیو این را کمی بسط می دهد تا نه تنها شامل اهداف ایده ال بلکه شامل اهداف فوری تر نیز باشد هم چنین او ناکامی را که نه تنها مبتنی بر فرصت های مسدود شده بلکه مبتنی بر عدم کفایت فردی در توانایی و مهارت است گنجانده. زیر گروه دوم شکاف بین انتظارات واقعی است که منجر به خشم یا عصبانیت می شود. و زیر گروه سوم اختلاف بین آنچه یک پیامد منصفانه یا عادلانه می شود و پیامدهای واقعی نامیده می شود.

1- Sutherland

2- Agnew

دوم این منبع فشار در درجه اول به تجربه فرد با رویداد تنش دار زندگی که برای نوجوان بروز می کند مانند از دست دادن چیزی یا کسی که ارزش زیادی دارد مرگ یا بیماری و از دست دادن یک دوست یا عضو خانواده، تعلیق شدن از مدرسه یا تعویض مدرسه جملگی می توانند احساسات بی هنجاری ایجاد کنند.

نوع سوم به مجموعه دیگری از رویدادهای تنش دار زندگی اشاره دارد که شامل مواجهه فرد با اعمال منفی دیگران است این واقعیت فرد به انگیزه می دهد تا به صورت کج رفتاری واکنش نشان دهد (جوانمرد، 1390: 105-147).

چهار چوب نظری مورد استفاده در این مقاله ترکیبی از تئوری های بی سازمانی، نظریه کنترل اجتماعی و نظریه همنشینی افتراقی سادرلند است. که فرضیه های اساسی آن از سه نظریه فوق گرفته شده است. طبق نظریه (نابسامانی) کسانی که به پایگاه بالاتر تعلق دارند احساس محرومیت در بین آنها کمتر است بنابراین، کمتر به رفتار بزهکاری روی می آورند. احتمال هجران مندی در بین کسانی که امیدوار به اهداف مشروع فرهنگی جامعه هستند بیشتر است (مرتن) کسانی که در محیط آلوده با رفتار های کجروانه بیشتری سر و کار دارند و پیوند آنها با افراد کجرو بیشتر است احتمال کجروی بیشتری دارند (نظریه سادر لند) قطع پیوند عاطفی ناشی از فوت یکی از اعضای خانواده و یا بر اثر از هم گسیختگی خانواده که برای فرد ارزش دارد ممکن است منجر به بروز احساس بی هنجاری و واکنش بزهکارانه گردد (نظریه عمومی فشار) .

داشتن ارتباط اجتماعی بیشتر با فرهنگ عادی و هنجارمند و همین طور پیوندهای اجتماعی محکم تر با افراد عادی باعث کاهش هنجارشکنی و جرم در افراد می شود (نظریه سادرلند و هیرشی) همچنین پایداری بیشتر به اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده رسیدن به آنها عدم تعادل بین اهداف فرهنگی و وسایل را کاهش می دهد و اینها باعث کاهش احتمال کجروی می شوند (نظریه مرتن) دینداری از جمله عواملی است که کارکردهای مذکور را دارد.

ابزار و روش

این تحقیقی علی - مقایسه ای است که در آن دو گروه مورد بررسی قرار گرفته‌اند که گروهی از دانش آموزان پسر دبیرستانی غیربزهکار و گروه دیگر دانش آموزان پسر دبیرستانی بزهکار می باشند. استفاده شده است.

در این روش با انتخاب جمعیت نمونه، مطالعه از طریق نمونه گیری و اعمال شیوه پرسشنامه به جمع آوری اطلاعات و آزمون فرضیات پرداخته و نتایج حاصله به کل جمعیت مورد نظر تعمیم داده می شود در این تحقیق با توجه به اینکه از نوع تحقیق کمی می باشد و در تحقیقات کمی اصالت با محیط است لذا دو گروه به لحاظ بعضی شاخص های اصلی همانند یایگاه اقتصادی و اجتماعی و... تقریباً یکسان می باشند. نمونه گیری در این تحقیق به صورت تصادفی سیستماتیک انجام گرفت، دو مرحله نمونه گیری انجام شد، یک مرحله از دانش آموزان غیربزهکار و دیگری بزهکار. حجم نمونه بوسیله فرمول کوکران انتخاب گردید، با استفاده از فرمول کوکران 200 نفر به عنوان گروه غیربزهکار انتخاب گردیدند و 184 نفر به عنوان گروه بزهکار انتخاب گردید. جامعه مورد مطالعه کلیه دانش آموزان پسر دبیرستان های شهرستان کرمانشاه که دوره متوسطه را در سال تحصیلی 94-93 می گذرانند و مشغول به تحصیل می باشند .

ابزار اندازه گیری و روش های جمع آوری اطلاعات

داده های مورد نیاز جهت بررسی فرضیات از طریق پرسشنامه استاندارد عملکرد خانواده و پرسشنامه بی ثباتی خانواده و محقق ساخته، گردآوری شده است کار این پرسشنامه با لحاظ نظر اساتید و کتاب ها و مقالات معتبر ساخته شده تدوین شده است. در این پژوهش ترجیح، شدت و ضعف اندازه صفت مشخص شده و این شدت و ضعف به صورت تقدم تاخر بیان می شود مقیاس اندازه گیری شاخص ها ترتیبی است. طیف مورد استفاده در این پژوهش لیکرت است در پرسشنامه این پژوهش ارزش های عددی مقیاس به گونه ای تعیین شده که بیشترین یا بالاترین ارزش عددی یا امتیاز به بیشترین تاثیرگذاری و کمترین یا پایین ترین ارزش عددی یا امتیاز به کمترین ارزش گذاری تعلق می گیرد.

روایی ابزار اندازه گیری در پژوهش

داده های مورد نیاز این پژوهش به وسیله پرسشنامه های گردآوری شده که براساس نقطه نظرات اساتید و برخی از مدیران مرتبط با موضوع در کشور، قابلیت اندازه گیری متغیرهای تحقیق را دارند. پس روایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان تأیید می شود .

برای پایایی در این پژوهش از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقدار آلفا محاسبه شده به شرح ذیل می باشد:

ردیف	نام متغیر	آلفای کرونباخ
1	کنترل و نظارت والدین	0,801
2	انسجام خانوادگی	0,735
3	پیوند عاطفی بین اعضای خانواده	0,867
4	جریان اجتماع شدن	0,736
5	نتبیه والدین	0,712
6	پایگاه خانواده	0,704

نتایج آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای تحقیق نشان می دهد. با توجه جدول فوق می توان نتیجه گرفت که پرسش نامه به مقدار زیادی توانسته است فرضیات پژوهش را بسنجد. و تمامی متغیرها به طور مجزا و کل متغیرها با یکدیگر پایا می باشند. تعریف مفاهیم :

بزهکاری

بزه (به فتح باوزا)، گناه، خطا، جرم در لغت گفته شده بزهکار یعنی گناهکار، خطا کار هم گفته شد (عمید، 1389).

بزهکاری (delinquency) از واژه لاتینی delinquer در معنای خطا کردن گرفته شده است.

وضع یا حالتی است که شخص تخطی کننده از الزامات قانون خود را با آن مواجه می یابد. در این صورت نه ارتکاب جنایت موجب اسناد مسئولیت به جرم شده و متعاقب آن با مجازات های روبرومی شود، اصطلاح بزهکاری را می توان به هنگام مشخص ساختن ویژگیهای تمامی صور تخطی از قانون و همچنین امر جنایی (نظیر دزدیها، تقلبها، جرائم، سوءاستفاده های مالی و...) که در کشور یا منطقه ای و یا دوران خاصی صورت وقوع می یابند، به کاربرد (بیرو، 1366).

دورکیم براین باور است که عمل وقتی بزه محسوب می شود که احساسات قوی و شخصی وجدان عمومی را جریحه دارسازد به این مفهوم که قضاوت جامعه درباره عملی آن را جرم می سازد؛ نه خصوصیات عینی آن عمل، پس بزه مفهومی به نهایت نسبی و اجتماعی دارد. بدین ترتیب عملی بر حسب زمان و مکان ممکن است بزه محسوب شود (کی نیا، 1382: 89).

بزهکاری از نظر جامعه شناسان: رفتاری است انحرافی افرادی که هنوز به سن قانونی نرسیده اند (احمدی، 1389: 89).

پس می توان گفت بزه عبارت از اقدام به عملی است که بر خلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارها، ارزشی و فرهنگی جامعه باشد.

حداقل سن بزهکاری در جوامع مختلف، فرق می کند حداقل سن بزهکاران در ایران 15 سالگی گزارش شده است (احمدی، 1389).

همچنین نوع بزه در جوامع مختلف متفاوت است در قاهره جمع کردن ته سیگار بزه محسوب می شود. در هنگ کنگ دست فروشی و دوره گردی بدون داشتن اجازه رسمی بزهکاری محسوب می شود. در ایران بزهکاری (سرقت، لواط، ضرب جرح، مواد مخدر، قتل، مشروب خواری، اعتیاد، زنا، ولگردی، عمل منافی عفت، خیانت در امانت، مزاحمت و آدم ربایی) مدنظر است.

در این تحقیق بزهکاری دانش آموزان با شاخص های ذیل مشخص گردید

- 1- سرقت: ربودن متقابله شیء متعلق به دیگری (قانون مجازات اسلامی ماده 196).
- 2- سرقت: از جیب بری تا ربودن اموال منازل مردم را شامل می شود.
- 3- استعمال مواد مخدر: اعم از سیگار، حشیش و تریاک را شامل می شود.
- 4- رابطه نامشروع از روابط دوستانه دختران و پسران که مغایر باشئون اخلاقی است تا روابط نامشروع را در برمی گیرد.
- 5- اخراج دائم یا موقت از مدرسه بخاطر رفتار نامطلوب
- 6- تخریب اموال مدرسه: از بین بردن و یا تخریب اموال مدرسه مثل شکستن شیشه، شیر آب و... را شامل می شود.
- 7- بی احترامی به معلم: چه در جمع و چه به صورت فردی که ممکن است در مدرسه و یا خارج از محیط مدرسه اتفاق بیفتد.

- 8- غیبت‌های مکرر: غیبت حداقل 5 بار از مدرسه در طول یک ترم
 9- درگیری در محیط مدرسه: که ممکن است منجر به ضرب و جرح گردد.

خانواده: عبارت است از گروهی از افراد (دو نفر یا بیشتر) که میان آنها روابط خویشاوندی برقرار است و در مکان واحدی زیست می‌کنند (وثوقی، 89: 166).
 نوجوانی: در لغت به معنای فردی که تازه به سن بلوغ رسیده باشد واصطلاحاً "نوجوانی، دروه تحول جسمی و روانی فردی است که معمولاً از سن 11 تا 12 سال شروع می‌شود (ستوده و بهاری، 1385: 85).

یافته ها

فرضیه‌های پژوهش

- 1- نظارت و کنترل والدین دانش آموزان بزهکار بر فرزندانشان، کمتر از نظارت و کنترل والدین دانش‌آموزان غیر بزهکار است.
- 2- در خانواده‌های با ثبات، رفتار هنجارمند بیشتر دیده می‌شود
- 3- بین میزان بهرمندی از پیوند عاطفی در خانواده و رفتار بزهکارانه رابطه معکوس وجود دارد
- 4- اگر در جریان اجتماعی شدن فرد به انجام رفتار هنجارمند در خانواده تشویق شود احتمال رفتار بزهکار کم است.
- 5- بین تنبیه شدید والدین نسبت به فرزندان و رفتار بزهکارانه رابطه معناداری وجود دارد
- 6- بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده و هنجار مندی رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج توصیفی

از کل والدین دانش آموزان بزهکار 13 درصد هر دو هفته یکبار به مدرسه مراجعه، 37 درصد هر ماه یکبار و 50 درصد هر سه ماه و بیشتر به مدرسه مراجعه می‌کردند.
 والدین دانش آموزان غیر بزهکار 25 درصد هر دو هفته یکبار مراجعه کرده اند 45 درصد هر ماه و 30 درصد هر سه ماه و بیشتر مراجعه کرده اند بنابراین آمار نشان می‌دهد که مراجعه والدین دانش آموزان غیر بزهکار برای کنترل بیشتر است گرچه میزان مراجعه هر دو گروه کم می‌باشد.

20 درصد از والدین دانش آموزان بزهکار اصلاً "اجازه نمی دهند که فرزندانشان با همکلاسی خود به گردش و یا مهمانی بروند 50 درصد پس از شناسایی این اجازه را می دهند و 30 درصد بی تفاوت می باشند در مورد والدین دانش آموزان غیر بزهکار 10/14 اصلاً "اجازه نمی دهند 77 درصد پس از شناسایی اجازه می دهند و 12/86 درصد بی تفاوت هستند.

34 درصد از والدین دانش آموزان بزهکار همیشه در جلسات انجمن و اولیا شرکت می کنند، 46 درصد مقطعی و 20 درصد اصلاً شرکت نمی کنند والدین دانش آموزان غیر بزهکار 38 درصد همیشه شرکت می کنند 43 درصد مقطعی و 17 درصد اصلاً "شرکت نمی کنند.

33 درصد از والدین دانش آموزان بزهکار اجازه دوست شدن فرزندانشان با دانش آموزان مقاطع و سن بالاتر را می دهند. 40 درصد پس از شناسایی و تحقیق اجازه می دهند و 28 درصد بی تفاوت هستند والدین دانش آموزان غیر بزهکار 18 درصد اجازه نمی دهند، 60 درصد پس از شناسایی اجازه می دهند و 22 درصد بی تفاوت هستند. 15 درصد از دانش آموزان بزهکار دوستانی داشته اند که به طور اتفاقی تحت تعقیب نیروی انتظامی بوده اند و 16 درصد از دانش آموزان غیر بزهکار هم چنین دوستانی داشته اند.

70 درصد از دانش آموزان بزهکار چنین دوستانی نداشته اند و 77 درصد دانش آموزان غیر بزهکار چنین دوستانی نداشته اند
10 درصد از والدین دانش آموزان بزهکار درگیری فیزیکی داشته اند 30 درصد مشاجره لفظی و 60 درصد هیچ مشاجره و یا درگیری نداشته اند. در مقابل 4 درصد از والدین دانش آموزان بهنجار دارای درگیری فیزیکی بوده اند 20 درصد مشاجره لفظی داشته اند و 76 درصد هیچ گونه مشاجره ای نداشته اند. 40 درصد والدین دانش آموزان بزهکار به دلیل غیبت های مکرر، فرزندان خود را سرزنش کرده اند و 50 درصد والدین دانش آموزان غیر بزهکار به خاطر غیبت، فرزند خود را سرزنش کرده اند.

نتایج تبیینی

1- فرضیه، والدین دانش آموزان غیر بزهکار نظارت و کنترل بیشتری نسبت به والدین دانش آموزان بزهکار بر فرزندان خود دارند، با اطمینان 99% (sig.=.001) تأیید

گردید. و رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد. شاخص های متعددی برای آزمون این فرضیه در نظر گرفته شده که عبارتند از: میزان مراجعه والدین به مدرسه، شرکت در جلسه اولیاء و مربیان، انتخاب دبیرستان، اطلاع از زمان فعالیت های فوق برنامه، واکنش در مقابل تخلف، دیر به مدرسه رفتن، رفتن به سینما، واکنش در مقابل انتخاب دوست و واکنش در مقابل گردش و تفریح با دوستان اطلاع از تعطیلی مدرسه، اطلاع از امتحانات و واکنش در مقابل غیبت های مکرر. هرچه خانواده های نظارت بیشتری بر رفتار و اعمال فرزندان خود داشته باشند، اجتماعی شدن فرزندان در این خانواده ها نیز بر طبق هنجارها و ارزشهای حاکم بر جامعه صورت می گیرد در نتیجه فرد همنا با جامعه می شود و خانواده های که نظارت کمتری بر فرزندان شان دارند فرزندان شان مطابق هنجارهای اجتماعی جامعه پذیر نمی گردند. خانواده اولین عاملی است که بر رفتار تاثیر می گذارد و در واقع خط سیر رفتار دانش آموز بوسیله والدین تعیین می شود. لذا کنترل و نظارت اجتماعی ابزار مهمی در تثبیت هنجارهای اجتماعی است و می تواند مانع بروز و پیدایش هر نوع انحراف می شود.

2- بین میزان بهره مندی از پیوند عاطفی و رفتار هنجار مند رابطه وجود دارد با احتمال 99 درصد ($sig=.003$) تائید گردید شاخص های که برای این فرضیه در نظر گرفته شده بود همانند میزان توجه والدین فرد نسبت به وی، بیان مشکلات توسط اعضای خانواده و ارضاء نیازهای عاطفی-شخصیتی بر حسب محیط خانواده بودند. بنابراین بین پیوند عاطفی و رفتار هنجارمند رابطه معنی داری وجود دارد وقتی نوجوان در خانواده رنگ صفا و محبت را ببیند و در ارضاء نیازهای عاطفی-شخصیتی بر حسب محیط خانوادگی دچار مشکل نگردند دیگر درجایی به جزء محیط خانواده خود به دنبال آن نخواهد گشت و به خاطر خلاء عاطفی اسیر گروه های منحرف نمی گردد.

3- اگر در جریان اجتماعی شدن فرد به انجام رفتار هنجارمند در خانه تشویق شود احتمال رفتار بزهکارانه کم است با احتمال 95 درصد ($sig=.032$) تائید گردید. یعنی اگر دانش آموز به ضدیت با قوانین و هنجارها تشویق گردد احتمال بزهکاری آن افزایش می یابد و یا بالعکس اگر به رعایت قوانین تشویق گردد احتمال رفتار بزهکارانه کاهش می یابد.

- 4- فرضیه، در خانواده‌های با ثبات رفتار هنجارمند بهتر دیده می‌شود با احتمال 95 درصد ($\text{sig}=.614$) تائید نگردید و رابطه معناداری بین انسجام خانوادگی و رفتار هنجارمند وجود ندارد.
- 5- فرضیه دانش آموزان بزهکار از پایگاه اجتماعی پایین تری نسبت به غیر کجروان برخوردارند با احتمال 95 درصد ($\text{sig}=/883$) تائید نگردید بنابراین پایگاه اجتماعی بر بزهکارانه تاثیر ندارد.
- 6- فرضیه بین تنبیه شدید والدین نسبت به فرزندان و بزهکاری رابطه معناداری وجود دارد با 95 درصد ($\text{sig}=/260$) اطمینان تائید نگردید بنابراین رابطه معناداری بین تنبیه شدید والدین نسبت به فرزندان با رفتار بزهکارانه وجود ندارد.

مدل و تحلیل رگرسیون پژوهش

شرط استفاده از رگرسیون چندگانه، کمی بودن متغیر وابسته است. در صورتی که متغیر وابسته از نوع اسمی و دوجهی باشد در این صورت باید از رگرسیون لوجستیک استفاده کرد.

در نوع تحقیق با توجه به نوع متغیر وابسته که انحراف رفتاری دانش آموزان پسر دبیرستانها می باشد و شکل دو وجهی متغیر وابسته که دارا بودن صفت و عدم صفت (بزهکاری و غیر بزهکاری) است از رگرسیون لوجستیک استفاده شد.

در رگرسیون لوجستیک از مشخصه های آماری استفاده می گردد که دارای توزیع کای اسکویپر است برای استفاده از رگرسیون لوجستیک در این تحقیق از روش Forward-stepwise استفاده گردید در این روش متغیرهای قوی تر انتخاب و وارد معادله می گردند.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که متغیر کنترل و نظارت والدین با بهبود کای اسکویپر برابر با $x^2=8.355$ و سطح معنی داری $\text{sig}=.004$ متغیر پیوند عاطفی در گام دوم با بهبود کای اسکویپر برابر با $x^2=6.581$ و سطح معنی داری $\text{sig}=.01$ در گام بعد با ورود متغیر انسجام خانوادگی با بهبود کای اسکویپر برابر با $x^2=7.746$ و سطح معنی داری $\text{sig}=.005$ وارد معادله شده است.

در نتایج بدست آمده 2loglikelihood که برای برازش مدل مورد استفاده قرار می گیرد که در سه مرحله ظاهر شده است (با ورود سه متغیر مستقل در سه گام) و یک

بهبودی را نشان می دهد بطوری که مقدار اولیه برای شروع عملیات تکراری فیت کردن مدل از 260.28281 به 237.601 کاهش داشته است که در سطح دقت 0.01 انجام گرفته است .

مقدار Modelchisquare نشان می دهد که رد فرض H_0 و میزان معنی داری، یعنی مدل در حد مطلوبی میزان تغییرات متغیر وابسته را تبیین می کند

جدول variables in the Equation

مقدار ثابت، ضریب B، نسبت برتری $\text{Exp}(B)$ ماره والد و غیره را نشان می دهد. مدل نشان می دهد اگر مقادیر پیوند عاطفی و کنترل و نظارت والدین افزایش و انسجام خانواده مقدار کاهش می یابد و این مشخص کننده مقدار کاهش است و نشان می دهد که نسبت افراد غیر هنجارمند کاهش می یابد و هرچه مقدار بدست آمده به یک نزدیکتر باشد معقول تر است و هرچه از یک کوچکتر و به صفر نزدیک باشد غیر قابل قبول است.

(انسجام خانوادگی) -/8949-(کنترل و نظارت والدین) -/6182-(پیوند عاطفی) -/5618-2/6752=لگاریتم رفتار
 $\text{loglikelihood} = 260.28281$ مقدار اولیه برای شروع عملیات تکراری فیت کردن مدل

Step	Improv. Chi-sq.	Df	Sig.	Model Chi-sq.	Df	Sig.	Correct Class%	Variable
1	8.355	1	.004	8.355	1	.004	60.64	کنترل و نظارت
2	6.581	1	.010	14.936	2	.001	61.17	تنبیه والدین
3	7.746	1	.005	22.682	3	.000	65.96	پیوند عاطفی

مقدارنمای آماره آزمون

$$2\text{loglikelihood} = 237.601$$

$$\text{Goodness of Fit} = 189.504$$

	Chi-square	Df	Singnificance
Model	22.682	3	.000
Block	22.682	3	.000
Step	7.746	1	.0054

variables in the Equation

متغیر ها	B	S.E	Wald	Df	Sig.	R	Exp(B)
پیوند عاطفی	-.5618	.2067	7.3851	1	.0066	-.1438	.5702
کنترل و نظارت	-.6182	.1930	10.2655	1	.001	-.1782	.5389
تنبیه والدین	-.8949	.3214	7.7528	1	.0054	-.1487	.4087
Constant	2.6752	.6582	16.5195	1	.0000		

بحث و نتیجه گیری

- 1- روند رشد شخصیت فرزندان و انتقال موراثت فرهنگی و مذهبی و جامعه پذیری از وظایف خانواده است. بنابراین کنترل و نظارت اجتماعی خانواده ها ابزار مهمی در تثبیت هنجارها محسوب می شوند. ضرورت دارد که خانواده ها نظارت و کنترل خود را به صورت معقول افزایش داده و مانع بروز و پیدایش هر گونه انحراف گردند.
- 2- مشاوره خانواده می تواند به تصحیح روابط افراد خانواد بینجامد، در مشاوره خانوادگی، اعضای خانواده به رفتار یکنواخت و کلیشه خود که همراه پیش داوری و برداشت نادرست است پی می برند. و والدین در مشاوره خانوادگی رفتار مناسب برای برخورد با دانش آموز بزهکار را فرا خواهند گرفت و از بکار بردن تشویق ها و روشهای تغییر رفتار آگاه می شوند و همچنین فرا می گیرند که از روشهای تنبیه و تهدید مخصوصا اگر مربوط به رفتار جوانان آنان نباشد خود داری می کنند و خشم و پرخاشگری بیش از پیش فرزندان خود را موجب نمی شوند .
- 3- مشاوره فردی باعث می شود دانش آموز بزهکار از حالات شخصی خود آگاه باشد که نمی تواند الگوی رفتاری داشته باشد سعی در تصحیح رفتار خویش می نماید. از روش تحلیل رفتار متقابل در گروه های کوچک بزهکاران استفاده شده و به تصحیح ارتباطات و بازیابی شخصی آنان می انجامد.
- 4- نظر به اینکه بزهکاران اغلب بصورت گروهی عمل می کنند و تحت تاثیر دوستان قرار می گیرند. مشاوره گروهی می تواند در شناخت روابط و به کمک آنان برای تبادل بهتر و تصمیم گیری مشترک مناسب تر و مفید تر باشد .
- 5- گسترش فضاهای تفریحی، هنری، ورزشی و فرنگی برای پرکردن اوقات فراغت دانش آموزان و جذب آنان در فعالیتهای فرهنگی به منظور کاهش زمینه های بروز بزهکاری و ممانعت از جذب دانش آموزان به باندهای تبهکار .

- 6- مدیران و مسئولین مدارس نسبت به فراهم کردن روابط انسانی در مدارس و ایجاد زمینه های برای رشد شخصیت دانش آموزان کوشا باشند .
- 8- تلاش در جهت ایجاد محیطی مساعد و حاکی از تفاهم و تعامل بین مدارس و والدین دانش آموزان به منظور مراجعه مستمر و ارتباط تنگاتنگ والدین با مدارس .

منابع

- ابادینسکی، هو وارد (1382)، جامعه شناسی مواد مخدر، ترجمه محمدعلی زکریایی، تهران: پژوهشکده ملی مطالعات مواد مخدر .
- ابوالحسن تنهایی، حسین (1389)، درآمدی بر مکاتب و نظریه های مختلف جامعه شناسی، گناباد: انتشارات مرندیز.
- احمدی، احمد (1389)، روانشناسی نوجوانان و جوانان، تهران: مشعل.
- احمدی، ح (1389)، جامعه شناسی انحرافات، تهران: انتشارات سمت .
- اطمیایی، امید (1380)، "هنجار شکنی دختران دبیرستانی در مناطق شما و جنوب تهران"، مجله فرهنگ عمومی، شماره 26 و 27.
- انجمن جامعه شناسی ایران (1381)، خلاصه مقالات اولین همایش ملی آسیب های اجتماعی ایران، تهران: آگاه .
- ایمان، محمدتقی (1389)، مبانی پارادایمی روش های کمی و کیفی در علوم انسانی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- باقری، معصومه و سلیمان نژاد، محمد (1389)، "بررسی جامعه شناختی هویت جوانان"، دانشنامه علوم اجتماعی، شماره 3.
- برن، آگ و نیم کف (1375)، زمینه جامعه شناسی، ترجمه واقتباس اح آریانپور، تهران: انتشارات شرکت سهامی کتابهای جیبی.
- بیرو، آلن (1366)، دایره المعارف علوم اجتماعی، ترجمه باقر سارو خانی، تهران: کیهان .
- پنجه پور، نسرین (1379)، "بررسی و تبیین علل اجتماعی موثر بر انومی در بین دانش آموزان دبیرستان و پیش دانشگاهی شهر اصفهان"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان .
- توسلی، غلامعباس و فاضلی، رضا (1381)، "تاثیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و رفتار والدین بر اثر بخشی خشونت تلویزیونی بر رفتار"، مجله جامعه شناسی ایران، شماره 3.
- حاجی حسنی، مهرداد و شفیق آبادی، عبدا... و پیر ساقی، فهیمه و بشیر پور محراب (1390)، "پیش بینی گرایش به اعتیاد بر اساس میزان پرچاشگری و ابزار وجود در دانشجویان"، اعتیاد پژوهی، سال پنجم شماره 20.
- خدایاری، محمد (1377)، مسائل نوجوانان و جوانان، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- دانش، تاج زمان (1368)، مجرم کیست، جرم شناسی چیست، تهران: انتشارات کیهان.
- رفیع پور، فرامرز (1378)، انومی یا آشفتگی اجتماعی، تهران: انتشارات سروش.

- ریتزر، جرج (1387)، نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر. محسن ثلاثی. نشر علمی.
- رایبگتن، ازل (1382)، رویکرد های نظری هفتگانه بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه صدیق سروستانی، تهران: دانشگاه تهران.
- زارعی، امیر حسین (1384)، "بزهکاری و بزه دیدگی نوجوانان پسر در زمینه مواد مخدر"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ساروخانی، باقر (1385)، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، جلد سوم، تهران: انتشارات دیدار.
- ستوده، هدایت ا... (1379)، آسیب شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آوای نور.
- سخاوت، جعفر (1383)، جامعه شناسی انحرافات، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- صدیق سروستانی، رحمت ا... (1389)، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)، تهران: سمت.
- صالح پور، ابراهیم (1380)، "بررسی عوامل اجتماعی موثر بر هنجارشکنی دانش آموزان پسر دبیرستان های رشت"، مجله فرهنگ عمومی، شماره 26 و 27.
- شارع پور، محمود و علی وردی، اکبر و ورمرزیار، مهدی (1387)، "سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری، زن در توسعه و سیاست"، شماره 2.
- شرفی، محمدرضا (1380)، جوان و بحران و هویت، تهران: انتشارات سروش.
- صفوی، امان الله (1383)، "تئوری انحرافات، تهران: نشر معاصر.
- عمید، حسن (1389)، فرهنگ فارسی عمید، تهران: راه رشد.
- فرجاد، محمد حسین (1377)، بررسی مسائل اجتماعی ایران، تهران: انتشارات اساطیر.
- فرجاد، محمد حسین (1378)، آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات، تهران: انتشارات بدر.
- قربان حسینی، علی اصغر (1371)، جرم شناسی و جرم یابی سرقت، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- کی نیا، مهدی (1388)، مبانی جرم شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کلانتری، خلیل (1386)، پردازش و تحلیل داده های اقتصادی و اجتماعی با نرم افزار SPSS، تهران: انتشارات شریف.
- وثوقی، منصور (1388)، مبانی جامعه شناسی، تهران: خردمند.
- نوابی نژاد، شکوه (1371)، رفتارهای بزهکار و نابهنجار کودکان و نوجوانان و راه های پیشگیری و درمان نابهنجارها، تهران: سازمان انتشارات فرهنگی ابتکار هنر.
- محمدی اصل، عباس (1385)، بزهکاری نوجوانان و نظریه های انحرافات اجتماعی، تهران: نشر علم.

- مرادی، کامران (1392)، "گزارش دفتر جهانی مقابله با مواد مخدر"، ایران پاک، ماهنامه فرهنگی، اجتماعی روابط عمومی ستاد مبارزه با مواد مخدر.
- مردانی، حمید و شیخی، علی اکبر و کاوسیان، جواد (1391)، "شیوع شناسی مصرف مواد مخدر در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بندرعباس"، اعتیادپژوهی و سوءمصرف مواد، سال ششم، شماره 23.
- ممتاز، فریده (1381)، انحرافات اجتماعی: نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.

Brinkerhoff, Duvidb (1985), Sociology, West pub.co.

Brehm, S.K (1996), Social, Psychology. 33 rd, Geneeva: Houghton Nifflin.

Cuber, johnf (1955), Sociology, Synopsis of Principles/3rd. New York.

Gold, J. Sullivan, M. Lewi, M (2011), "The relation between abuse and Violent Delinquency": The Conversion of Shame to Blame in Juvenile Offenders, *Child Abuse & Neglect* 35, 459-467

Joseph P. Ryan, Mark F. Testa (2007), "Child maltreatment and Juvenile Delinquency", *Investigating the role of Placement and placement instability Children and Youth, Services Review*, 27, 227-249.

Heather, M. Farineau Lenore, M. McWey (2011), "The relationship between extracurricular activities and delinquency of adolescents in foster care", *Children and Youth Services Review* 33, 963-968.

Juby, H. & Farrington, D.P (2001), Disentangle the link between Disrupted Families and Delinquency *Birth "Criminal"* vol. 41, pp. 22-40.

Lloyd, D.A (2009), *Peers Influencing Peers: Substance Abuse Patterns among Students in Recovery Schools*, A Dissertation for the Degree of Doctor of Education, University of Minnesota.

Palusci (vincent.j) et.al. (2008), *Changes in Parenting Attitudes and Knowledge among Inmates and other at Risk Populations after a*

Family Nurturing Orogram. Children and Youth services Review
vol.30, P261.

Weiler.L.M(2013), Revention of Substance Abuse in juvenile
Delinquents: Identification of Important Mentoring Processes,
For the Degree of Doctor of Philosophy, Department of Human
Development and Family Studies, Colorado State University.

World Health Organization (2013), World Drugs report, Switzerland.

